

Vieringen voor mensen met dementie

Tim van Iersel

Stilletjes komt ze de omgebouwde vergaderruimte van het verpleeghuis binnen gesloten. Beschroomd neemt ze plaats naast haar moeder met dementie, die bij de kleinschalige kerkdienst aanwezig blijkt te zijn. Ik heet haar met een knipoog welkom, maar laat me niet verstoren. Totdat ik haar bij de gezongen geloofsbelijdenis plotseling zie huilen. Na afloop komt ze zich verontschuldigen: 'Het spijt me dat ik de viering zomaar binnenkwam en ook nog moest huilen.' Ze heeft rode wangen van schaamte. 'Dat geeft niets,' zeg ik, 'maar hoe kwam dat?' vraag ik. 'Mijn moeder kan niet meer praten,' zegt haar dochter. 'Ik kan eigenlijk nauwelijks nog met haar communiceren. Maar nu zag ik haar de hele geloofsbelijdenis meezingen, uit haar hoofd!' vertelt ze ontroerd. 'Dat vond ik zo mooi en bijzonder!'

Muziek en zingen

Hoe kan het dat deze mevrouw met dementie, die niet meer kan spreken, wel een lied kan meezingen? Hoe kan het dat de muziek dwars door haar dementie heen werkt? Hoogleraar Neuropsychologie en tv-persoonlijkheid Erik Scherder vertelt het ons. Twee gebieden in de hersenen spelen bij dementie en het herinneren van muziek een belangrijke rol: de *anterior cingulate cortex* en de *pre-supplementary motor area*.¹ Dat zijn hersengebieden die tijdens de ziekte het meest gespaard blijven. Iemand met dementie die al veel vergeten en verloren kan zijn, weet zich een bepaald lied haarfijn te herinneren. Het gaat dan om impliciet geheugen: 'Als de patiënt

de muziek of het liedje hoort, komt het onbewust (impliciet) weer naar boven in het geheugen, zonder er dus bewust bij na te denken.'² Die muziek komt goed tot haar recht in de gezamenlijke beleving van een viering. De liederen zijn dan onderdeel van een groter ritueel, met vaste elementen, zoals gebeden, bijbellezing, overdenking en zegen. Mensen met dementie herkennen de structuur, waarin liederen dus een onderdeel zijn. Het vormt een geheel, waarin je wordt meegenomen, met niet alleen *muziek* die bekend is, maar ook vaste gebeden en teksten. Dat alles kan mensen met dementie optillen.

Zintuigelijke vieringen

Toch wil het niet zeggen dat het dan zomaar 'lukt'. 'Ik had het idee dat ik totaal over de hoofden heen aan het spreken was', vertelt een predikant me tijdens een training over liturgie en dementie. Hij was voorgegaan in een verpleeghuis, voor mensen met dementie. 'Mijn verhaal kwam helemaal niet aan.' Zelfs vroeg hij zich af of het wel zin had, zo'n viering voor mensen met dementie.

Ik zou zeggen: ja, het heeft zin! Dat woord 'ZIN' is namelijk een mooie kapstok: maak het Zintuiglijk, Interactief en Niet-kinderachtig. Dat wil zeggen dat je alle Zintuigen prikkelt: neem iets mee om te laten zien, horen, ruiken of voelen. Zorg voor Interactie, zoals door gesprek, of het laten zien van een oude bijbel of Paaskaars. Het is dan natuurlijk prettiger als de groep niet te groot is. Vraag daarbij niet: 'Weet u wat dit is?' omdat de persoon met dementie in verlegenheid wordt gebracht als hij of zij dat niet weet. Vraag liever bijvoorbeeld: 'Wat ziet u?' Dat is altijd goed en ervarings- in plaats van kennisgericht.

FOTO: FRANK PENDERS.

Tenslotte mag een viering voor mensen met dementie Niet-kinderachtig zijn. Misschien wel eenvoudig, maar niet kinderachtig: je hebt immers met volwassen mensen met een heel leven achter zich te maken!

Het mooiste aan vieringen met dementerenden is dat je altijd weer wordt verrast en aan het denken gezet. Dat merkte ik aan den lijve, toen een dochter mij in mijn oor fluisterde, terwijl ik tijdens een kerkdienst met mensen met dementie het brood bij het avondmaal uitdeelde: 'Wil je deze aan mijn moeder geven, in plaats van het stukje brood? Anders neemt ze het niet aan.' Ik zag in haar hand een King-pepermuntje. Een moment overrompeld, maar snel weer naar de orde van de dag en de dienst, nam ik het pepermuntje met de toepasselijke opdruk, gaf het aan haar moeder met dementie en zei: 'Lichaam van Christus.'

Corona-kerkdiensten

Maar hoe doe je dit dan in tijden van afzondering, zoals in de corona-crisis, waarin geen of minder vieringen zijn en je elkaar niet kunt benaderen? Ik heb door middel van online Huiskamervieringen³ geprobeerd dat mensen met dementie, zowel thuis als in het verpleeghuis, toch samen

kunnen komen. Weliswaar rondom een beeldscherm, maar toch met elkaar verbonden door bekende liederen, gebeden en zelfs voorganger. Want ik was benieuwd hoe de bewoners met dementie dit in 'mijn' verpleeghuizen zouden beleven. Van verpleegkundigen kreeg ik mooie berichten terug, van bewoners die rondom de televisie de huiskamerviering aandachtig beleefden en meezongen met de liederen. Zelfs begreep ik dat ze mij als voorganger herkenden, wat hen ook een vertrouwd gevoel geeft, ook al weten ze mijn naam niet meer. Zoals een bewoner had gezegd: 'He! Dat is, eh...' En gelukkig ook daar achteraan: 'Hij doet het altijd zo goed, hè.' <

Tim van Iersel is 'dementiedominee' en ethicus, auteur van *Godvergeten: gedachten over geloof en dementie* (2019), www.timvaniemsel.nl.

- 1 E. Scherder (2017). *Singing in the brain. Over de unieke samenwerking tussen muziek en de hersenen*. Amsterdam: Athenaeum, 301.
- 2 E. Scherder (2017), 302.
- 3 Zie YouTube kanaal 'Dementiedominee': https://www.youtube.com/channel/UCpDTul_vovvMK-iEVogUj7Q?view_as=subscriber

De auteur aan het werk in het verpleeghuis.